

ВОБРАЗНА-МАСТАЦКІЯ СРОДКІ Ў РАМАНАХ І. МЕЛЕЖА “ЛЮДЗІ НА БАЛОЦЕ”, “ЗАВЕІ, СНЕЖАНЬ” І ІХ ПЕРАКЛАД НА НЯМЕЦКУЮ МОВУ

Старасціна Г. М. (Установа адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А. А. Куляшова», кафедра замежных моў)

Анатацыя. У артыкуле аналізуецца пераклад вобразна-мастацкіх сродкаў з раманаў І. Мележа на нямецкую мову.

У сістэме вобразных сродкаў Івана Мележа значнае месца займаюць тропы – важны сродак мастацкага адлюстравання і пазнання рэчаіснасці, узбагачэння мастацкага тэксту новымі семантычнымі адценнямі. Мастацка-выяўленчая сутнасць тропаў заключаецца ў стварэнні актуальнай двухзначнасці, бо ў іх семантычнай структуры сумяшчаюцца два значэнні: прамое і пераноснае. З вобразна-мастацкіх сродкаў, ужытых І. Мележам, разгледзім метафару, эпітэт і параўнанне і прааналізуем іх передачу на нямецкую мову.

Тропы перакладаюцца на нямецкую мову наступным чынам.

1. З высокай ступенню адэкватнасці (перадаюцца поўным эквівалентам, тоесным паводле прамога і пераносна-вобразнага значэнняў). Напрыклад: *Як дайшлі да яе хаты, Міканор вольнай рукой узяў за Хадосьчыну дробную ручку, хацеў затрымаць каля варот – такая лагодная цішыня ляжала над сялом, так мякка кружыўся снег, таяў на твары, бяліў яе каўнерык! – але Канапляначка ўзяла руку, накруціла галавою: не, няма чаго стаяць!* [1, с. 156]. // *Er wollte noch ein Weilchen mit ihr zusammen sein – sanfte Stille lag über dem Dorf der Schnee rieselte weich, taute auf ihrem Gesicht und machte den Kragen weiß! – aber Chadoska entzog ihm ihre zierliche Hand und schüttelte den Kopf: Nein, wozu* [2, с. 202]. Эпітэты абедзвюх моў рэалізуюць наступныя значэнні: бел. *лагодны* – ‘прыемны, ласкавы’, *мякка* – ‘плаўна, павольна, ціха’ // ням. *sanft* – ‘лагодны, мяккі’, *weich* – ‘мякка, лагодна, ціха’. Беларускамоўныя і нямецкамоўныя эпітэты маюць аднолькавыя канкрэтна-прадметныя і пераносна-вобразныя значэнні. У гэтым выпадку пераклад можна лічыць поўнаасцю адэкватным. Пераносна-вобразнае значэнне метафары захоўваецца пры даслоўнай перадачы кожнага кампанента метафарычнай адзінкі арыгінала. Напрыклад: *На балоце там і тут кучаравіліся кусты лазы, якія дзе-нідзе зрасталіся ў цэлыя астраўкі* [1, с. 17]. // *Auf dem Sumpf kräuselte sich hier und da Weidengebüsch, das zuweilen richtige kleine Inseln bildete* [2, с. 20]. Параўн.: бел. *кучаравіцца* (‘віцца, развівацца’) – ням. *sich kräuseln* (‘віцца, завівацца’). У гэтым выпадку дасягаецца семантычная і вобразная эквівалентнасць выказаў арыгінала і перакладу.

Пераклад свабодных параўнальных зваротаў часцей за ўсё не выклікае цяжкасцей, амаль што ўсе яны перакладаюцца даслоўна. Напрыклад: *Як мая рабіна, цвіла ў гэтае лета Ганна* [1, с. 28]. // *Wie eine Eberesche erblühte in diesem Sommer auch Hanna* [2,

с. 34]. Нягледзячы на тое, што ўстойлівыя параўнанні беларускай мовы не з'яўляюцца ўстойлівымі ў нямецкай, яны могуць быць добра зразумелымі замежнаму чытачу пры даслоўным перакладзе, бо ў іх аснове ляжаць агульныя для двух народаў назіранні і факты: *“I так сабой не асабліва відная – драбната. Паглядзець няма на што. I твар – худы, косткі на ічкаках выпінаюць... Толькі і красы, што язык як брытва!..”* [1, с. 92] // *Auch sonst war an ihr nichts Besonderes – ein kleines, unansehnliches Ding, nichts Umwerfendes. Das Gesicht hager, mit vorstehenden Wangenknochen. Nur ihre Zunge, scharf wie ein Rasiermesser, hatte es ihm angetan* [2, с. 116].

2. Са стратай ці заменай вобразнасці.

Пры перакладзе прамое значэнне тропай не заўсёды захоўваецца, аднак вобразнасць пры гэтым не страчваецца, напрыклад: *Выйшаўшы за гумно, за пустую загуменную дарогу, ён на другім баку агарода каля самага жардзянога плота ў першым цёплым поцемку ўбачыў дзве постаці, што корпаліся на бульбянішчы* [1, с. 233]. // *Im sanften Dämmerlicht sah er, wie sich am unteren Ende des Gemüsegartens dicht neben dem Flechtzaun zwei Gestalten über den Kartoffelacker beugten* [2, с. 303]. Параўн.: бел. *цёплы* (‘пра адчуванне цяпла’) – ням. *sanft* (‘лагодны, мяккі’). Беларускаму метафарычнаму эпітэту адпавядае ў перакладзе метафарычнае вобразнае азначэнне іншай семантыкі. Нягледзячы на тое, што канкрэтна-прадметнае значэнне беларускамоўнага эпітэта на нямецкую мову не перадаецца, у перакладзе захоўваецца адна з істотных асаблівасцей эпітэта — вобразнасць.

Блізкі вобраз ствараецца шляхам замены беларускамоўнага метафарызаванага дзеяслова нямецкамоўным дзеясловам, які з’яўляецца яго сінонімам: *Як бы навастрэлымі вачыма бачыў, як ішлі абанал, глядзелі на яго, сачылі за ім з-над белых, нізка навислых шапак стрэх панурья, непрыязныя гумны* [3, с. 164]. // *Mit einem sonderbar geschärften Blick bemerkte er, wie die geduckten Tennen zu beiden Seiten ihn unter ihren weißen, niedrigen Dächern unfreundlich beobachteten* [4, с. 61]. Замест двух сінанімічных дзеясловаў арыгінала *глядзелі, сачылі* ў перакладзе ўжываецца адзін дзеяслоў *beobachteten* (‘назіралі’), які з’яўляецца іх сінонімам. У гэтым выпадку метафарычны вобраз арыгінала захоўваецца і ў перакладзе.

У некаторых выпадках назіраюцца адрозненні эмацыянальна-вобразнага характару. Напрыклад: *Туман таямнічы над балотам, ціхі шэпт груш – нават яны змяніліся, сталі інакшыя, дзівосныя дзякуючы ёй* [1, с. 30]. // *Selbst der Nebel über dem Sumpf und das leise Rauschen der Birnbäume bekamen durch Hanna etwas Geheimnisvolles, das ihn in Stauen versetzte* [2, с. 36]. Словазлучэнні абедзвюх моў супадаюць паводле марфалагічнага выражэння (‘назоўнік у назоўным склоне + назоўнік у родным склоне’), аднак маюць адрозненні эмацыянальна-вобразнага характару. Беларускамоўны назоўнік *шэпт*, ужыты ў тэксе арыгінала з пераносным значэннем, замяняецца ў перакладзе назоўнікам з прамым значэннем *das Rauschen* (‘шумаценне’), што прыводзіць да страты вобразнасці гэнтыўнага зварота.

Беларускамоўны параўнальны зварот можа перакладацца на нямецкую мову параўнаннем, у аснове якога ляжыць іншы вобраз: *Потым ускочыла Сарока, паспытала нібы гарэлку, скрывілася, як ад палыну, стараючыся перакрычаць усіх, заявіла, што ніць не можа, бо гарэлка горкая, і людзі, душачыся ядою, заверашчалі, загулі: – Горкая! Горко-о!* [1, с. 379]. // *Danach sprang die Saroka auf probierte vom Schnaps, verzog ihren Mund wie von Bitterwasser und rief alle überschreiend, sie könne das Zeug nicht trinken, es sei bitter, und die Gäste, das Essen hinunterschlingend, kreischten und grölten: “Bitter! Bitter!”* [2, с. 496]. У названым вышэй прыкладзе прадмет параўнання *палын* заменены ў перакладзе на *das Bitterwasser* (‘горкая мінеральная вада’).

3. Неэквівалентны пераклад.

Пераклад з'яўляецца неэквівалентным, калі тропы зусім не перадаюцца, што прыводзіць да страты вобразнасці. Напрыклад: *За ляском зноў ціха, задуменна шумелі бясконцыя рады бяроз, тужліва, загадкава гаманілі правады* [1, с. 261]. // *Danach rauschten <...> wieder Birken am Straßenrand, summten wehmütig und geheimnisvoll die Drähthe zwischen den Telegrafmasten* [2, с. 342–343]. Эпітэты *ціха, задуменна, бясконцыя* ў перакладзе апускаюцца, што прыводзіць да страты пэўнай інфармацыі і зніжэння вобразнасці, экспрэсіўнасці нямецкамоўнага тэксту. Або: *З-за чэзлага алеініку выглянула вольная, з рэдкімі купамі кустоў прагаліна, чубы чароту* [1, с. 355]. // *Hinter dem kahlen Erlengehölz schaute eine Waldlichtung mit spärlichen Sträuchern hervor, dahinter war Schilf* [2, с. 466]. Вобразны кампанент генітыўнай метафары арыгінала *чубы* ў перакладзе апускаецца, перадаецца толькі назоўнік з прамым значэннем *чарот / das Schilf* ('чарот'), што прыводзіць да разбурэння метафары і страты вобразнасці.

Літаратура

1. Мележ, І. Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ. – Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 5: Людзі на балоце: Раман з «Палескай хронікі». – 415 с.
2. Melesh, I. Menschen im Sumpf / I. Melesh. – Berlin: Verlag Volk und Welt, 1974. – 519 с.
3. Мележ, І. Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ. – Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 7: Завеі, снежань: Раман з «Палескай хронікі». – 558 с.
4. Melesh, I. Dezember, Stürme / I. Melesh // Sowjetliteratur. – 1981. – № 2. – С. 10–99.